

Ge had dien een keer moeten en zien:

Het Gesproken Corpus van de zuidelijk-Nederlandse Dialecten

Anne Breitbarth & Anne-Sophie Ghyselen

Universiteit Gent

De zuidelijk-Nederlandse dialecten (Oost- en West-Vlaams, Frans-Vlaams, Zeeuws-Vlaams, Brabants en Limburgs) staan bekend om hun typologisch opvallende syntactische kenmerken. Eén ervan is de retentie van *en*, de historisch oorspronkelijke markeerder van zinsontkenning, die in meerdere Vlaamse variëteiten als overblijfsel van de Jespersencyclus bewaard bleef. In de meeste dialecten die het partikel nog gebruiken, verschijnt *en* op zijn historisch verwachte plaats, namelijk direct voor het verbogen werkwoord. Volgens Breitbarth & Haegeman (2014, 2015) wordt het negatiepartikel echter niet langer in zijn oorspronkelijke ontkennende functie gebruikt, maar is het ook niet volledig optioneel. Zij beargumenteren dat *en* nu een discoursmarkeerder met een procedurale betekenis is, die aangeeft dat een propositie onverwacht is in de context van een gegeven discoursachtergrond (cf. 1).

- (1) *Ge woont al vijftien jaar in Gent, in g#en ken nog d'Universiteit nie?*
(I241, Gent, Overdiep, 1937:456)

Zoals door Neuckermans (2008) op basis van gegevens uit de Syntactische Atlas van de Nederlandse dialecten (SAND, Barbiere et al. 2005) opgemerkt, zijn er aanwijzingen dat *en* een verdere ontwikkeling ondergaat (die zij als een grammaticalisatieproces identificeert), waardoor het ook beschikbaar wordt in niet-negatieve zinnen (cf. 2), en ook – onverwacht – verwijderd van zijn oorspronkelijke positie voor een niet-finiet werkwoord (cf. 2b).

- (2) a. *Ze pakte eu portefeuille waar dase eu sleutelke in en doet*
(O248, Halle; Neuckermans 2008: 176)
b. *Ij zal nog wel en komen.*
(O022, Merelbeke; Neuckermans 2008: 175)

Volgens Neuckermans is dit gebruik zeer zeldzaam, en komen constructies zoals (2a) in haar gegevens enkel voor in de provincies Antwerpen en Vlaams-Brabant; (2b) zelfs maar in één (Oost-Vlaamse) plaats. Zij verwijst weliswaar in een voetnoot naar de mogelijkheid dat het ook in andere dialecten zou kunnen voorkomen, maar niet in de SAND-data verschijnt. Het is echter al eerder opgemerkt dat bepaalde constructies die een specifieke discourscontext in spontaan gesproken taal vereisen in het SAND ondervertegenwoordigd zijn door de gehanteerde bevragingmethode (cf. Haegeman & Greco 2018).

Spontaan gesproken dialectdata werpen een nieuw licht op de gebruikswijzen van het negatiepartikel *en* in de zuidelijk-Nederlandse dialecten. In de collectie 'Stemmen uit het Verleden' zijn dit soort opvallende gebruikswijzen van *en* immers over het hele zuidelijk-Nederlandse gebied te vinden (cf. 3). De collectie bevat 783 bandopnames van vrije gesprekken in de lokale dialecten van sprekers geboren rond 1900 in 550 verschillende locaties, die tussen 1963 en 1976 aan de Universiteit Gent werden gemaakt (cf. Vanacker & De Schutter 1967) en in 2014 gedigitaliseerd zijn.

- (3) (over iemand die in koeienmest was gevallen:)
me zijn beste kleren aan ... g#ad dien e keer moeten en zien.
(N042, Pittem, spreker °1903, opname 1970)

Hoewel de bandopnames via www.dialectloket.be toegankelijk zijn, zijn ze tot nu toe nog niet doorzoekbaar, zodat systematisch onderzoek naar de daadwerkelijke geografische spreiding en syntactische distributie van fenomenen zoals het onverwachte gebruik van *en* nog niet mogelijk is.

In onze lezing zullen wij een lopend project voorstellen (tegenwoordig gefinancierd door het navorserskrediet FWO18/KAN/009 aan A. Breitbarth) voor de creatie van een *Gesproken Corpus van de zuidelijk-Nederlandse Dialecten* op basis

van de verzameling *Stemmen uit het Verleden*. Wij brengen verslag uit over de ontwikkeling van een tweelagig transcriptieprotocol en de taalkundige verrijking van de transcripties met tags voor woordsoorten (POS) en syntactische informatie (parsing). Verder zullen wij de waarde en de dringendheid van het lopende project bepleiten. Doordat de sprekers rond 1900 geboren zijn (de oudste in 1871), representeert het corpus een historisch taalstadium. Gezien het gevorderde dialectverlies in Vlaanderen (Ghyselen & Van Keymeulen 2014) moet de transcriptie van de 50 jaar oude opnames zo snel mogelijk gebeuren. Ten slotte presenteren wij eerste resultaten over het gebruik van *en* gebaseerd op de transcriptie van ca. 40 van de 783 opnames.

Referentielijst

- Barbiers, S., H. Bennis, G. De Vogelaer, M. Devos & M. van der Ham. 2005. *Syntactic Atlas of the Dutch dialects*. Volume 1. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Breitbarth, A. & L. Haegeman. 2014. The distribution of preverbal *en* in (West) Flemish: syntactic and interpretive properties. *Lingua* 147: 69–86.
- Breitbarth, A. & L. Haegeman. 2015. 'En' *en is niet wat we dachten*: a Flemish discourse particle. *MIT Working Papers in Linguistics* 75: 85–102.
- Ghyselen, A.S. & J. Van Keymeulen. 2014. Dialectcompetentie en functionaliteit van het dialect in Vlaanderen anno 2013. *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 130, 117–139.
- Haegeman, L. & C. Greco. 2018. West Flemish V3 and the interaction of syntax and discourse. *Journal of Comparative Germanic Linguistics*.
- Leemans, E., 1966. Syntactische kenmerken van het Gents dialect. Universiteit Gent, Licentieproefschrift.
- Neuckermans, A. 2008. *Negatie in de Vlaamse dialecten volgens de gegevens van de Syntactische Atlas van de Nederlandse Dialecten (SAND)*. PhD thesis, Ghent University.
- Overdiep, G.S. 1933. Dialectstudie en syntaxis. *Onze Taaltuin* 2:18–23.
- Tavernier, C., 1959. Over negatie en expletief *en* in het Gents dialect. *Taal en Tongval* 11, 245--252.
- Vanacker, V.F. & G. De Schutter. 1967. Zuidnederlandse dialecten op de band. *Taal en Tongval* 19: 35–51.